

Развиване на езиковите умения у учениците от начален образователен етап

Невяна Петкова

Резюме: Разглежданият въпрос е комплексен и приоритетен в образователната система. Езиковите умения са базов фундамент, върху който стъпват всички останали умения за овладяване от учениците в начален образователен етап. Езиковите умения са основа за създаване на устно и писмено презентирание на текстове, на обобщени представи, на стимулиране на креативността, на засилване на въображението, на правописните езикови норми, на изискванията за точна употреба на думи и изречения, както и за ясен изказ на мисълта. Те осъществяват паралел между език и реч. Придават неограничени възможности в цялостната езикова култура. Езиковите умения играят ключова роля в последващото прогимназиално и гимназиално образование на учениците. Колкото повече езикови умения са овладени, толкова по-голяма е възможността за богата и виртуозна мисъл. Езиковото богатство всеки човек овладява през целия си съзнателен живот и именно това е основно направление на педагогическата работа за развитие на уменията и свързаната реч в начална училищна възраст.

Ключови думи: умения, ученици, развитие, начален етап, образование.

I. ВЪВЕДЕНИЕ

Напълно в резон с думите на Ян Амос Коменски, че: „Всичко, което се намира във взаимни връзки, трябва да се преподава в същите тези връзки.“ е и разсъждението на Капинос, който смята, че е необходимо: „обучението да се насочи към естествените условия на обучение, да се поставят учениците в речева ситуация и да се научат те да се ориентират в нея“ [1]. Формирането на езикови умения е дълъг и специфичен процес, който без съмнение трябва да протича в интеграция с литературното обучение, поставяйки на преден план междупредметните взаимовръзки. Степента на развитие на езиковите умения е особен функционален атестат за цялостната езикова култура на подрастващите ученици. Тези умения са неразривна част от общата профилирана подготовка на учениците от начален образователен етап. Но трябва да се има предвид, че през време на целия обучителен процес ученикът има пряко и дейно участие, като придава идейност, креативност, целенасоченост на цялостното обучение. Защото езиковите умения са насочени към него, но и те се реализират чрез самия него.

Всички тези факти предикират разглеждането на настоящия проблем. Настоящият доклад има за цел да очертае императивността на развитието на езиковите умения у учениците в начален образователен етап.

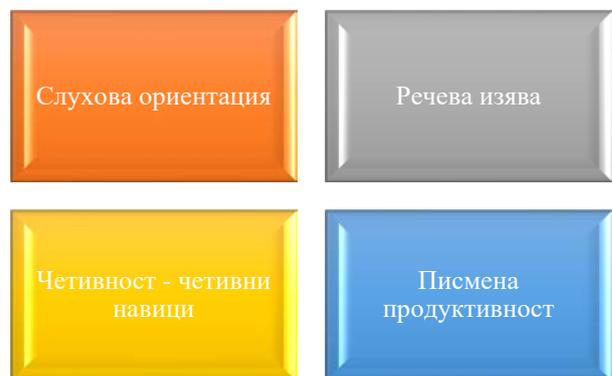
На тази основа се поставят за решаване следните задачи:

1. Да се разгледа значението на езиковите умения за развитие на учениците от начален образователен етап.

2. Да се очертаят специфики и особености при съвременното овладяване на езиковите умения от подрастващите ученици.
3. Да се предложи примерен модел от съвременната педагогическа практика за успешно овладяване на езикови умения от учениците от начален образователен етап.

II. ЗНАЧЕНИЕ НА ЕЗИКОВИТЕ УМЕНИЯ – МЯСТО И РОЛЯ В СЪВРЕМЕННИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЕН ПРОЦЕС

Езиковите умения са не само важни за обучителния процес по Български език и литература, но те са основополагащи за изграждането на цялостна комуникативна компетентност, върху която се изграждат знанията и уменията на учениците в следващите образователни степени. Учениците разширяват и задълбочават своите знания, като обогатяват образните и речевите си представи. Езиковите умения се развиват на три равнища – лексикално, синтактично и свързана реч. Основните речеви единици са: дума, словосъчетание, изречение и текст. Ефективното овладяване на езиковите умения подпомага външния израз на мисълта [2].

Фиг. 1[3]. Основни умения – база на езиковите умения.

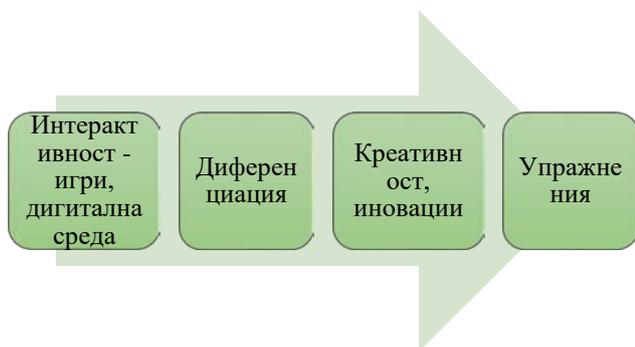
От съществена важност е да се овладее книжовната норма, да се прилагат правилно езиковите умения в различни комуникативни ситуации, да се изграждат и възприемат различни текстове (художествени и публицистични). Залага се на развитието на критичното мислене и полагане основите на по-нататъшния езиков дискурс [4]. Крайният резултат се състои във формирането на езикова култура за общуване.

Езиковите умения са сложен конгломерат от специфики и особености, които подпомагат развитието на психическите процеси у подрастващата личност. Те се развиват интензивно предимно на основата на нагледни впечатления. Формирането на езиковите

умения придобива и информативно-познавателен характер. То стои в основата на интелектуалната дейност и обществено-историческия човешки опит. Този факт придава изключително голямо значение на езиковите умения за развитието на учениците от начален образователен етап.

Фиг. 2[5]. Основни функции на езиковите умения.

Фиг. 3[6]. Основни методи и подходи за овладяване на езикови умения.

Езиковите умения съединяват комуникацията и културата в едно взаимосвързано единство. Те отразяват специфични особености на менталната ученическа личност. Езиковите умения подпомагат успешното взаимодействие на личността с околната среда. Те са базови за формирането на система от ценности и смисъл в живота. Езиковите умения съдействат за осмислянето и разбирането на света [7].

III. СЪВРЕМЕННИ СПЕЦИФИКИ И ОСОБЕНОСТИ ПРИ ОВЛАДЯВАНЕ НА ЕЗИКОВИТЕ УМЕНИЯ

Езиковите умения имат комплексен характер и се обуславят от сложната и многообразна природа на езика, както и от ориентацията на съвременното езиково обучение за овладяването им, като комуникативна база. Те са органична част от езика и затова съпътстват системното организирано запознаване на подрастващите ученици. Включват езиков опит, спонтанна реч и езиков усет. Практически насочени са, затова изискват единство от креативни идеи [8]. Степента на овладяване на езиковите умения зависи преди всичко от индивидуалните способности, структурните особености, дълбочината на реално възприемане, целенасочеността на учениците.

Фиг. 4[9]. Особенности при съвременното овладяване на езикови умения.

За съвременната система по овладяване на езикови умения са характерни: системен целенасочен процес, органично единство, сетивност, възприятие, практическа ориентация, педагогическо навигиране, познавателна активност на учениците, научност, лични интереси и потребности. Търси се мотивацията и самоинициативността на учениците. Набляга се на интерактивния и интердисциплинарния подходи при предаване на нови знания, както и тяхното затвърждаване. Особено важни са причинно-следствените връзки като функционална способност от страна на учениците. Целта е да се обвърже обучението с възможностите, които предлага съвременната среда. Развиването на езиковите умения намира своето съвсем естествено приложение в критичното мислене. Новите умения се интегрират в знания за природата и обществото чрез междупредметни взаимовръзки, словесно обединение и интегрирани учебни дисциплини [10].

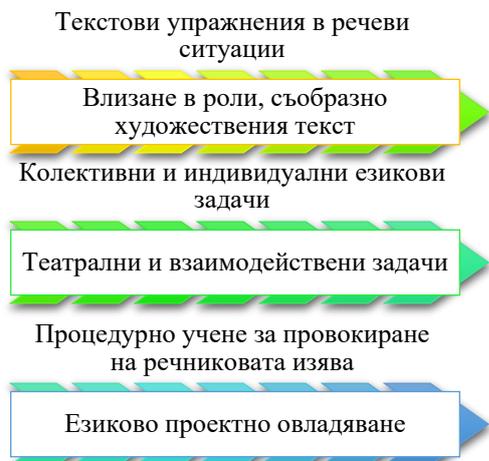
Фиг. 5[11]. Усъвършенстване на обучението по езикови умения.

IV. ЕМПИРИЧЕН МОДЕЛ „СЛУШАМ, ЗАПОМНЯМ, ИНТЕРПРЕТИРАМ“

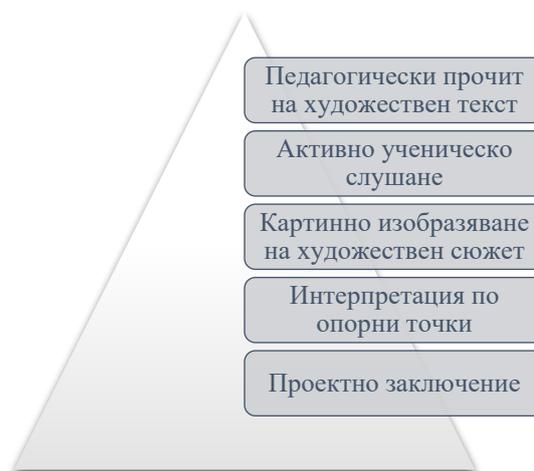
Съвременното обучение акцентира на проектната интензификация при преподаване на новия учебен материал. Това усилва активността и изследователската природа на съвременните подрастващи ученици, тъй като те се чувстват стимулирани и мотивирани. Съвременните ученици са заинтригувани от увлечения и позитивни чувства и усещания. В този смисъл педагогиката се намира в непрекъснато търсене и актуализация на иновативни подходи и методи за обучение. Те подпомагат значително процеса, а целта е трайно задържане интереса и вниманието на учениците. Това е една нелека задача, тъй като овладяването и развиването на езиковите умения е основен, но и многообразен и колаборативен фундамент от цялостното обучение по Български език и литература в начален образователен етап. Днес учениците са любопитни и търсещи. Този факт умело се използва от съвременната образователна система, поради това предложеният по-долу обучителен модел за овладяване и развиване на езикови умения се приема за актуален и адекватен.

Фиг. 6[12]. Развиване на езикови умения на базата на метакогниция и метаразбиране.

Фиг. 7[13]. Използване на съвременни методически стратегии за овладяване и развиване на езиковите умения.

Фиг. 8[14]. Метод „Слушам, запомням, интерпретирам“ за 1. клас.

Цялостното отношение и нагласа на учениците определя тяхното когнитивно мислене, познание и крайните им резултати. Предложеният метод за овладяване и развиване на езиковите умения е иновативен, защото стъпва на метакогницията и провокира мозъка към самоанализ, разсъждение, натрупване на опит, извеждане на уроци и тяхното съотнасяне към реалната ситуация, за да се усъвършенстват реакцията и обратната връзка у учениците. С негова помощ подрастващите успяват да усвоят нови езикови умения ефективно и оптимизирано. Ролята на педагогика е да им вдъхва вяра в собствените възможности. Всеки от учениците се включва рефлексивно и показва своите фантазни възможности. При това те се чувстват в безопасност и винаги се учат от грешките си, защото тези грешки са стъпка към успеха. Този подход учи на постоянство, системност и упоритост. Той надгражда и създава. Учениците се чувстват естествено насърчени и ентузиазизирано изследват личния си капацитет. Наблюдението над мисленето може да се осъществи посредством въпроси, като „как“, „защо“, „какво“. Моделирането в обучителния процес подпомага развиването на езиковите умения – реч, четене, писане. Самонаблюдението активизира критичността и личната бъдеща презентация. Педагогът представя инструментите за пълноценна рефлексия. Той експлицира, но деликатно. Стратегическият поглед е подходящ и дори необходим за предложения образователен метод [15].

V. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Езиковите умения се интегрират и взаимно обуславят с помощта на аргументираност и междупредметни връзки. Те са базов градивен материал и затова овладяването им е задължително и за развитието на личността, и за нейния словесен речников запас. Разкриват нови въздействени възможности. Придават задълбоченост на обучението, осмислянето му, както и постигане на пълноценно възприемане. В този процес педагогът има своята конструктивна роля – той поставя естетическите и психолого-педагогическите основи. Той открива съзнателни пътища пред учениците. Създава среда и условия, в които учениците свободно да се развиват. Предпоства процесите и механизмите

за интелектуално, комуникативно и социално съзряване на подрастващите ученици [16].

Езиковите умения ограмотвяват. От съществена важност за преподаването им на съвременните ученици е това да се случва по иновативен, интригуващ, силно въздействащ за тях начин, за да запомнят. Силна предпоставка за обучението им е трайното закодиране на интереса. Педагогическата парадигма изисква пълно осъвременяване на обучителната методика. Поради това научното внимание е силно концентрирано в областта на правилно овладяване и ефективно развитие на езиковите умения. Ресурсите се насочват към актуалните нужди на съвременните подрастващи ученици [17].

Предложеният метод за овладяване и развиване на езиковите умения внася разнообразие, проява на креативност, самостоятелност и инициативност от страна на учениците. Това провокира тяхната заангажираност и постоянно внимание. Те се чувстват привлечени в една по-различна форма на обучение. Опознавайки го, работят с него с удоволствие и така развиват по естествен път своите умения [18].

От степента на овладяност на езиковите умения зависи развитието на ученическата бъдеща личност, както и професионалната им реализация.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Стаменова, И., Методика на обучението по Български език и литература в началните класове, ЮЗУ, Благоевград, 2024.
- [2] Камаринчева, Д., Методика на овладяване на езика и развитие на речта, ИЗД. „Лени Ан“, Русе, 2021.
- [3] Миланова, Е., Развиване на функционалната грамотност на учениците, чрез обучението по Български език, С., 2018.
- [4] Иванова, Е., Формиране на педагогически подход в обучението и възпитанието на учениците от начална училищна възраст от позициите на К. С. Станиславски, - В: SocioBrains, ISSUE 34, 2017, ISSN 2367-5721.
- [5] Николова, Й., Формиране на комуникативноречевата компетентност у учениците в началния етап на основната образователна степен, чрез обучението по Български език и литература, С., 2015.
- [6] Петрова, И., Развитие на езиковата и комуникативната компетентност на учениците от 11. клас, - В: Педагогическа практика. Продължавашо образование: <https://journal.deo.uni-sofia.bg/14917/> - проверен на 09.12.2025 г.
- [7] Кузовлев, В. П., Е. Н. Герасимова, А. Ж. Овчинникова и др., Педагогика, ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград, 2010.
- [8] Сотирова, М., Развитие на уменията за диалогично устно общуване у учениците в начална училищна възраст, - В: Комуникация, диалог, образование, №56, 2023, ISSN 1314-4464.
- [9] Димитрова, Д., Технология за развиване на уменията за четене по Английски език във втори клас, чрез игрови методи, - В: Професионално образование, №4, 2016.
- [10] Дякова, Н., Дисграфични прояви при усвояване на писмената реч у деца билингви, Шумен, 2024.
- [11] Малкочева, Р., Иновативни методи в начален етап на образование, - В: Педагогическа практика. Продължавашо образование: <https://journal.deo.uni-sofia.bg/15337/> - проверен на 09.12.2025 г.
- [12] Метакогнитивни умения: https://prepodavame.bg/7-strategii-zauspeshno-razvitiye-na-metakognitivni-umenia-u-uchenitsite/?gad_source=1&gad_campaignid=22721476796&gclid=Cj0KCQiAi9rJBhCYARIsALyPDtuVyJd20eql5wu_Q_KDcpNOFYoxePo6CoXkSUUZEPNjGOokJc7LLWEaApH5EALw_wcB - проверен на 09.12.2025 г.
- [13] Първи стъпки с метапознанието: <https://cambridge-community.org.uk/professional-development/gswmeta/index.html> - проверен на 09.12.2025 г.
- [14] Съставена от автора.
- [15] Ambrose, S., How Learning Works – seven research based principles for smart teaching, John Wiley & Sons, 2010.
- [16] Меракова, Г., Иновативен подход за овладяване на четенето в 1. клас, чрез обучение в училищната библиотека, - В: Педагогическа практика. Продължавашо образование: <https://journal.deo.uni-sofia.bg/13785/2/> - проверен на 09.12.2025 г.
- [17] Терзиева-Сариева, Св., Формиране на умения за действия с текст чрез виртуална образователна среда в начална училищна възраст, Пловдив, 2023.
- [18] Кънева, П., Как да помогнем на малките ученици при овладяване на английския правопис?, - В: Чуждоезиково обучение, №4, 2014.

Developing language skills in primary school students

Neviana Petkova

Abstract: The issue under consideration is complex and a priority in the education system. Language skills are the basic foundation on which all other skills to be mastered by students at the primary educational stage are based. Language skills are the basis for creating oral and written presentation of texts, generalized ideas, stimulating creativity, enhancing imagination, spelling language norms, requirements for accurate use of words and sentences, as well as for clear expression of thought. They create a parallel between language and speech. They provide unlimited opportunities in the overall language culture. Language skills play a key role in the subsequent junior high and high school education of students. The more language skills are mastered, the greater the opportunity for rich and virtuos thought. Every person masters linguistic wealth throughout their entire conscious life, and this is precisely the main direction of pedagogical work for the development of skills and connected speech at primary school age.

Keywords: skills, students, development, primary stage, education.